

II. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.92

© 2013 р. В.В. Трутень

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ: ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОВІЙ МЕТОДОЛОГІЇ

Ідеться про можливість використання у вітчизняній правовій методології так званого експертного стилю опрацювання цивільної справи, який розроблений німецькими юристами (Gutachtenstil). Це пояснюється тим, що в такому випадку можна підвищити ефективність юридичного навчання за рахунок, зокрема, повторюваності навчального матеріалу, яка має при цьому місце. У рамках експертного стилю поняття правезу повинно розумітися як юридична здійснимість права вимоги, яка визначається у процесі правової аргументації.

Постановка проблеми. В Україні експертний стиль опрацювання цивільної справи поступово стає цікавою темою для наукового дослідження, зокрема з погляду накопиченого німецькими юристами досвіду (див. наші статті в двох попередніх випусках "Наукового вісника Чернівецького університету"). Серед нерозв'язаних проблем залишається питання про фактори понятійного характеру, які забезпечують можливість його використання в вітчизняній правовій методології. У такому разі актуальним стає аналіз згаданих чинників.

Стан дослідження проблеми. При розгляді перспектив використання експертного стилю в вітчизняній методології цивільного права ми опираємося в першу чергу на потенціал запропонованої нами комбінованої *n*-вимірної юридичної логіки [1], а це означає, що нами беруться до уваги загальні підходи таких логіків, як: М. О. Васильєв, В. О. Смирнов, О. І. Івін, В. М. Переверзєв, В. Д. Титов та ін. Правіж як ключове для розуміння експертного стилю поняття сприймається нами в формі, яка була запропонована в 1856 р. Б. Віндшайдом [2] та розвинена в 1949 р. М. А. Гурвічем [3]: правіж як право вимоги, – як питання "щоб може хтось від іншого зажадати?" [2, с. 5], – в стані, "в якому воно здатне до примусового у відношенні зобов'язаної особи здійснення" [3, с. 145] (правіж віндшайдівського типу), а не як право на захист, тобто не як окрема "можливість вдатися до сили державного примусу" [4, с. 127]. Для визначення такого роду правезу порушення права не має суттєвого значення [5].

Метою статті є створення термінологічних умов (рамки) для доведення, що експертний стиль опрацювання цивільної справи може бути використаний у вітчизняній правовій методології

на основі запропонованих нами понять, а не лише у формі рецепції німецьких підходів.

Методом обрано визначення основних понять, які потрібні для належного впровадження експертного стилю опрацювання цивільної справи у вітчизняну правову методологію.

Виклад основного матеріалу. Для позитивного сприйняття перспектив використання експертного стилю у вітчизняній навчальній практиці при вивченні цивільного права потрібно взяти до уваги наступні основні поняття, які не обов'язково збігаються з розумінням відповідних понять у німецькому праві чи з усталеним розумінням відповідних понять у вітчизняній теорії та методології права.

Правіж – в абстрактному методологічному та методичному відношенні – це матеріально-правова здійснимість цивільного суб'єктивного права вимоги кредитора до боржника на певне надання, визначена на нормативній підставі в процесі правової аргументації, а у власне цивільному праві та теорії права – це юридично здійсниме право вимоги.

Надання – щось зробити, утриматися, терпіти.

Правіжний склад – це, з формального боку, порядок аналізування характеру відповідної цивільно-правової норми, зі змістового, – це порядок аналізування умов застосування відповідних основних норм цивільного права в рамках ідеальної норми цивільного права. Його мнемотехнічна формула: **виникнення – відведення – відкладення права вимоги.**

Характер права вимоги визначається тим, чи правовимоги здійснимо, нездійснимо, дійсне, недійсне, довільне (= дійсне, але нездійснимо), недовільне [пор.: 6, с. 23].

Позитивні та негативні умови застосування основної правової норми – фактичний склад ідеальної правової норми, який включає себе не лише правіжні підстави, але й підстави заперечні в трьох комбінаціях: з перевагою правіжних підстав, підстав відвідних або відкладних.

Основна правова норма – така норма, яка містить або правіжні, або заперечні підстави: правіжна, відвідна, відкладна норма. Всі інші норми допоміжні, тобто застосовуються для конкретизації основної норми.

Проблемний нормативний силлогізм – це нормативний умовивід, ядром якого є поняття правіжного складу, та який розпочинається в юридичному відношенні з визначення бажаного правового наслідку у формі припущення ("міг би мати"). Його структура: проблема – дефініція – субсумція – результат.

Проблема – бажаний правовий наслідок, від якого в експертному стилі переходять до аналізу елементів фактичного складу відповідної правової норми.

Дефініція – більший засновок нормативного силлогізму, **результат** – висновок такого силлогізму, сформульоване вирішення справи.

Субсумція – це роздільне підведення обставин справи під фактичний склад норми, визначений шляхом дефініції окремих його елементів.

Експертний стиль опрацювання цивільної справи – це манера письмового розв'язання цивільної справи, логічною основою якої є поняття проблемного нормативного силлогізму.

Принцип матеріальної експертизи – це положення про те, що в цивільному праві в рамках експертного стилю на протигагу цивільному процесу постійно використовується правіжний склад, тобто дослідження справи відбувається у формі визначення правезу в запропонованому нами значенні. У цивільному ж процесі має місце принцип процесуальної економії, в основі якого знаходиться поняття ситуативної доцільності, тобто в такому разі дозволяється відступати від правіжного складу.

Формальна система цивільного права – базисна теорія T_3 як замкнена щодо логіки L_3 множина висловлювань. Логіка L_3 – це базисна описова логіка, оскільки три її висловлювання є попарно несумісними та вірною є їх диз'юнкція. Ці висловлювання інтерпретуються на матеріалі цивільного права, наприклад, як ідеальні норми-правезі, норми-відведення та норми-відкладення.

Головна формула цивільного права, в якій відмітність між знаками для заперечення "—" та "—" не має істотного значення, $\vee$ – диз'юнкція,

$\cdot$ – кон'юнкція, $\equiv$ – еквівалентність: $((a \vee b \vee c) \cdot \neg(a \cdot b) \cdot \neg(a \cdot c) \cdot \neg(b \cdot c)) \equiv ((a \equiv \bar{b} \cdot \bar{c}) \cdot (b \equiv \bar{a} \cdot \bar{c}) \cdot (c \equiv \bar{a} \cdot \bar{b}))$. Її можлива інтерпретація: якщо існують три основні ідеальні норми цивільного права (правіж, відведення, відкладення) і ці норми є попарно несумісними, то це означає, що кожному з цих норм можна визначити через суму заперечень двох інших норм, що залишилися.

Правова аргументація в експертному стилі – процес доведення, націлений de facto на обґрунтування правезу як юридичної здійсності права вимоги або на його спростування.

Право для юриста – це не правила поведінки, а висловлювання про правила поведінки.

Наприклад, ідеальні нормативні висловлювання, які містять позитивні та негативні умови для визначення юридичного характеру суб'єктивного права вимоги.

ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ МАЄ ТАКУ СТРУКТУРУ, АБО КРОКИ:

1. Установлення обставин справи.
2. Визначення бажаного правового наслідку норми.
3. Аналіз елементів фактичного складу норми.
4. Субсумція.
5. Формулювання рішення.

В експертному стилі дослідження цивільної справи навчальний матеріал постійно повторюється, оскільки схема аналізу – правіжний склад – застосовується на основі принципу матеріальної експертизи, тобто від неї не можна відступити, а сама вона містить потребу послідовного та повного аналізу студентом правової та фактичної ситуації (без матеріалу цивільного процесу).

Як **висновок**, експертний стиль опрацювання цивільної справи із запропонованими нами визначеннями основних понять, які при цьому використовуються, може бути сприйнятий вітчизняною правовою методологією та ефективно використовуватися в навчальній практиці при вивченні цивільного права. Його значною перевагою є повнота та послідовність засвоєння студентами-юристами учбового матеріалу. Відповідні поняття можуть бути не лише запозичені з німецької юридичної методології, але й визначенні на основі логічної реконструкції досить багатой правової теорії, яка має включати в такому разі три типи ідеальних основних норм: норми-правезі, норми-відведення та норми-відкладення.

Експертний стиль опрацювання цивільної справи – це належно специфікована методика пояснення застосування основних норм цивільного права.

Ця стаття **продовжує цикл статей** про експертний стиль опрацювання цивільної справи. Подальше дослідження можна здійснити в напрямку повнішої експлікації основних понять, які при цьому використовуються, а також шляхом визначення правового регулювання правіжних і заперечних підстав у ЦК України.

Список літератури

1. Трутень В. В. Комбінована n-мірна юридична логіка: в застосуванні до експлікації цивільно-правового поняття "правіж" / Віктор Володимирович Трутень // Логіка і право. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Логіка і право". Харків, 11 травня 2012 р. / Науковий редактор: д-р філос. наук, проф. О. М. Юркевич. – Харків, 2012. – С. 131-134.

2. Windscheid B. Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts /

von Bernhard Windscheid. – Düsseldorf : Buddeus, 1856. – IV, 238 S.

3. Гурвич М. А. Право на иск / Марк Аркадьевич Гурвич. – Москва ; Ленинград : Изд. Акад. наук СССР, 1949. – 216 с.

4. Осокина Г. Л. К вопросу о соотношении субъективного гражданского права и правомочия на его защиту (на примере субъективного права собственности) / Галина Леонидовна Осокина // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2012. – №360. – С.127-130.

5. Трутень В. В. Право на позов та правіж: критика Віндшайдом теорії порушення права / Віктор Володимирович Трутень // Науковий вісник Чернівецького університету : Зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 618. Правознавство. – С. 58-65.

6. Ивин А. А. Логика норм / Александр Архипович Ивин. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 121 с.

Стаття надійшла до редколегії 7 березня 2013 року.

Рекомендована до друку в "Віснику" членом редколегії Н.Д. Гетьманцевою.

V.V. Truten

An expert style of the processing of the civil case: about the possibility of its usage in domestic legal methodology

Summary

This article is about the possibility of the usage of so-called expert style of processing of a civil case, developed by German lawyers (Gutachtenstil), in domestic legal methodology. In this case it is possible to raise efficiency of the legal training at the expense, in particular, of the repeatability of the teaching material which takes place. Within the limits of the expert style the concept of claim should be understood as legal practicability of the right of the requirement, defined in the course of the legal argument.

V.V. Truten

Экспертный стиль исследования гражданского дела: о возможности использования в отечественной правовой методологии

Аннотация

Речь идет о возможности использования в отечественной правовой методологии так называемого экспертного стиля исследования гражданского дела, который разработан немецкими юристами (Gutachtenstil). Это объясняется тем, что в таком случае можно повысить эффективность юридического обучения за счет, в частности, повторяемости учебного материала, которая имеет при этом место. В рамках экспертного стиля понятие притязания должно пониматься как юридическая осуществимость права требования, определяемая в процессе правовой аргументации.